

บทที่ 4

ปัญหาองค์กรผู้ใช้อำนาจในการวินิจฉัยสิทธิของจำเลยที่ควรได้รับการเยียวยา ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย แก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เพื่อเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาเมื่อกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด (Miscarriage of Justice) อย่างไรก็ตาม โดยหลักความรับผิดโดยรัฐ (strict enterprise liability) รัฐจะต้องเข้ารับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นกับจำเลย ทำให้รัฐไม่สามารถปฏิเสธความรับผิดต่อจำเลยได้

แต่คำพิพากษายกฟ้องโดยยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลยในคดีนั้นๆ จำเลยจะมีความบริสุทธิ์มากน้อยเพียงใด บางกรณีศาลพิจารณาโดยเชื่อว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์แต่พยานหลักฐานยังไม่อาจชัดเจนที่จะพิสูจน์จนสิ้นสงสัยได้ว่าจำเลยบริสุทธิ์ หรือกรณีที่พยานหลักฐานยังไม่ชัดเจนพอที่จะเอาผิดกับจำเลยได้ ศาลจึงพิพากษายกฟ้องโดยยกประโยชน์แห่งความสงสัยแก่จำเลย จำเลยกรณีเหล่านี้จะไม่ได้รับการเยียวยาจากรัฐเพราะไม่เข้าเงื่อนไขตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ในมาตรา 20 (3) แห่งพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 อันเป็นการขัดต่อเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องการเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ แต่การดำเนินคดีอาญามีความผิดพลาด ผู้ถูกดำเนินคดีต้องสูญเสียอิสรภาพเพราะถูกคุมขังระหว่างดำเนินคดี แม้การเสียอิสรภาพจะไม่อาจเรียกคืนมาได้ แต่การชดเชยความเสียหายย่อมเป็นหนทางที่จะบรรเทาความเดือนร้อนเสียหายแก่จำเลย แต่ถ้าหนทางที่จะเข้าถึงการเยียวยานั้นไม่เปิดกว้างพอ ทั้งยังมีองค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาได้ไม่ชัดเจนพอแล้ว จำเลยย่อมเสียสิทธิในการได้รับการเยียวยา โดยองค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาจึงเสมือนเป็นเครื่องมือของรัฐในการหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบ กระบวนการยุติธรรมย่อมสูญเสียความศรัทธาจากประชาชน

ศาลที่มีคำพิพากษาคดีถึงที่สุด หรือศาลที่พิพากษาเป็นคุณแก่จำเลยควรเป็นองค์กรที่สมควรทำหน้าที่พิจารณาว่าจำเลยที่ถูกพิพากษายกฟ้อง เพราะการยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลยนั้น จำเลยจะเป็นผู้สมควรได้รับค่าทดแทนจากรัฐอันเป็นการเยียวยาความเสียหายในการถูกคุมขังระหว่างพิจารณาคดีหรือไม่ ศาลที่ทำการพิจารณาคดีย่อมเข้าใจข้อเท็จจริงได้ดีที่สุด

หากไม่ทำการแก้ไขเงื่อนไขทางกฎหมายและองค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาคำขอรับค่าทดแทนแล้ว จำเลยจะถูกปฏิเสธการขอรับการเยียวยาจากรัฐ โดยไม่ได้รับเหตุชี้แจงอย่างอื่น นอกจากเหตุจำเลยไม่ได้รับสิทธิเนื่องจากไม่เป็นไปตามเงื่อนไขของกฎหมาย ซึ่งเป็นเหตุปฏิเสธที่ไม่พิจารณาไปถึงข้อเท็จจริงในคดี เพียงแต่ยังคงยึดถือเงื่อนไขตามตัวอักษรที่กฎหมายบัญญัติไว้ และไม่เป็นธรรมต่อจำเลยผู้บริสุทธิ์ หรือบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ผิดพลาด ทั้งยังเป็นการซ้ำเติมจำเลยให้ต้องบอบช้ำเพราะกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดซ้ำซ้อน

จากสถิติข้อมูลคดีที่กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ โดยสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา นับแต่เริ่มใช้พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ปีงบประมาณ 2545 จนถึงปีงบประมาณ 2558 เดือนเมษายน 2558 มีคดียื่นคำขอรับค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายในคดีอาญาแก่จำเลย โดยมีผู้มายื่นคำขอใช้สิทธิทั้งสิ้น 88,017 ราย คณะกรรมการพิจารณาแล้วจำนวน 76,204 ราย คิดเป็นเงินทั้งสิ้น 2,971,396,095.90 บาท แบ่งประเภทผู้ใช้สิทธิเป็นผู้เสียหายจำนวน 79,299 ราย จำเลยจำนวน 8,718 ราย และมีคำขอที่คณะกรรมการมีคำสั่งให้จ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาเป็นจำนวน 2,098 ราย มีคำสั่งไม่จ่ายเป็นจำนวน 5,701 ราย ซึ่งมีการจ่ายเงินให้แก่จำเลยผู้บริสุทธิ์ไปแล้วเป็นเงินทั้งสิ้น 466,512,568.07 บาท¹ พิจารณาไม่จ่ายค่าทดแทนแก่จำเลยจำนวน 5,701 ราย ซึ่งอัตราส่วนระหว่างผู้เสียหายกับจำเลยในคดีอาญา มีความแตกต่างกันมากด้วยปัจจัยหลายประการอันเกิดจากปัญหาและอุปสรรคในการใช้สิทธิตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 โดยมีปัญหาที่ผู้วิจัยพบดังต่อไปนี้

4.1 วิเคราะห์ปัญหาการใช้สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนของจำเลยในคดีอาญา

เมื่อคำพิพากษา ถึงที่สุดโดยการพิพากษายกฟ้องจำเลยแล้ว จำเลยเป็นส่วนน้อยที่จะทราบว่า มีสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาได้ จึงไม่ได้ยื่นคำร้องขอใช้สิทธิ ซึ่งแตกต่างกับผู้เสียหาย ที่ปัจจุบันกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพได้ทำข้อตกลงกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติ (MOU) ในการแจ้งสิทธิแก่ผู้เสียหายให้ทราบว่าสามารถเรียกร้องค่าตอบแทนจากสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาได้

¹ สถิติการช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

การไม่ทราบสิทธิเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้จำเลยผู้บริสุทธิ์ ไม่ใช่สิทธิร้องขอค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่ายในคดีอาญา ทำให้ไม่ได้รับการเยียวยาอันเป็นปัญหาเริ่มต้น ต้องยอมรับว่าแม้ในปัจจุบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมราชทัณฑ์ กรมคุมประพฤติ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ฯลฯ จะมีการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้จำเลยในคดีอาญาได้มีช่องทางในการเข้าถึงสิทธิตามพระราชบัญญัติฯ ดังกล่าว แต่การประชาสัมพันธ์ยังไม่เพียงพอและไม่ตรงกับกับปัญหาของจำเลย การพิจารณาการใช้สิทธิภายในอายุความซึ่งพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 กำหนดเวลาการใช้สิทธิไว้ 1 ปี ตามมาตรา 22 กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา จะพิจารณาจากวันที่ยื่นคำร้องว่าอยู่ในระยะเวลาหนึ่งปีนับแต่คำพิพากษาถึงที่สุดหรือไม่ ซึ่งมีจำเลยที่ศาลพิพากษายกฟ้องเป็นจำนวนมากไม่ทราบว่าสามารถใช้สิทธิตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ได้

เพื่อให้การใช้สิทธิเป็นไปด้วยความเสมอภาคและชอบธรรม ปัญหาในการไม่ทราบสิทธิ เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายเยอรมันในการพิจารณาจ่ายค่าทดแทนแล้ว องค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาคือศาล โดยศาลที่พิพากษายกฟ้อง หรือศาลที่พิพากษาคดีถึงที่สุด หรือศาลสูงที่พิพากษาลดโทษเป็นคุณแก่จำเลย หรือศาลที่พิพากษาว่าการกระทำนั้นๆ ไม่เป็นความผิดอีกต่อไป เนื่องจากปทัสสถานของสังคมเปลี่ยนแปลงไป ศาลที่กล่าวมานี้จะทำหน้าที่พิจารณาสั่งจ่ายค่าทดแทนให้แก่จำเลยตามสมควร ตามเงื่อนไขที่กฎหมายบัญญัติไว้ หากเป็นกรณีที่ยกการยกเลิกการดำเนินคดี ศาลที่มีอำนาจพิจารณาจ่ายค่าทดแทนคือศาลแขวง โดยที่จำเลยไม่ต้องใช้สิทธิร้องขอค่าทดแทนต่อศาลแต่อย่างใด การกำหนดให้การพิจารณาจ่ายค่าทดแทนเป็นหน้าที่ของศาลที่ต้องพิจารณาค่าทดแทนแก่จำเลย เป็นการช่วยเหลือเยียวยาจำเลยผู้บริสุทธิ์ หรือบุคคลซึ่งถูกดำเนินคดีอาญาที่สมควรได้รับค่าทดแทนเข้าถึงสิทธิได้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียม ตามหลักปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 8. ที่กำหนดให้บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอันมีประสิทธิภาพจากศาลที่มีอำนาจแห่งรัฐต่อการกระทำอันล่วงละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน ซึ่งตนได้รับตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการแจ้งสิทธิแก่จำเลยว่าเป็นหน้าที่ของหน่วยงานใด หากจะไม่มี การบัญญัติเป็นกฎหมายไว้ ก็ควรมีมาตรการเกี่ยวกับการแจ้งสิทธิแก่จำเลยในคดีอาญาให้ชัดเจน แต่ถ้าการพิทักษ์สิทธิของจำเลยของกฎหมายไทยจะชัดเจนเฉกเช่นกฎหมายเยอรมันสมควรให้ศาลที่มีการพิพากษาคดีที่เห็นว่าจำเลยมีความบริสุทธิ์ได้รับค่าทดแทนตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เป็นความเห็นหรือเป็นคำสั่ง

แบบท้ายคำพิพากษาที่จะให้ความกระจ่างแก่กระบวนการพิจารณาคำหนดค่าทดแทนในลำดับต่อไป และจำเลยจะทราบถึงสิทธิที่ตนมีโดยปริยายเป็นการแจ้งสิทธิโดยศาลนั่นเอง

ปัญหาการใช้สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนภายในอายุความนี้ ส่วนหนึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากปัญหาการที่จำเลยไม่ทราบสิทธิตามที่กล่าวมา ย่อมทำให้เกิดผลกระทบต่อระยะเวลาในการใช้สิทธิ ซึ่งพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 กำหนดอายุความในการใช้สิทธิไว้ในมาตรา 22 ซึ่งระยะเวลาหนึ่งปีนับแต่วันที่ผู้เสียหายได้รู้ถึงการกระทำความผิด กรณีจำเลยนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาอันถึงที่สุด ในคดีเช่นนั้น ข้อเท็จจริงเป็นที่ยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดแล้วแต่กรณี จากตีความของคณะกรรมการที่ไม่ขัดแย้งกับการใช้กฎหมาย บางกรณีกว่าจำเลยกว่าจะทราบว่าตนสามารถใช้สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนได้ เวลาที่ผ่านไปเนิ่นนานแล้ว เคยมีจำเลยที่ต้องเสียสิทธิจากการยื่นคำร้องขอเกินระยะเวลาหนึ่งปีไปเพียงหนึ่งวัน กฎหมายยังคงเปิดทางในการพิจารณา ถ้ามีเหตุจำเป็นที่กฎหมายกำหนดทำให้ไม่สามารถยื่นคำขอได้ทันภายในระยะเวลาหนึ่งปี เช่น มีความเจ็บป่วยจนไม่สามารถมายื่นคำขอได้ทันระยะเวลา ทูพพลภาพ อยู่ระหว่างเดินทางไปต่างประเทศ เป็นต้น

กฎหมายเยอรมันไม่ได้กำหนดเรื่องระยะเวลาในการยื่นคำขอไว้ แต่กำหนดระยะเวลาในการใช้สิทธิรับค่าทดแทนไว้ในมาตรา 12 ที่จะต้องใช้สิทธิภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่สิทธิได้รับค่าทดแทนมีผลตามกฎหมาย กฎหมายสหรัฐอเมริกา กำหนดระยะเวลาในการใช้สิทธิไว้หนึ่งปี พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 กำหนดอายุความในการใช้สิทธิไว้ในมาตรา 22 มีระยะเวลาหนึ่งปีนับแต่คำพิพากษาถึงที่สุด ผู้วิจัยเห็นว่าระยะเวลา 1 ปีสำหรับการเรียกร้องสิทธิ เป็นระยะเวลาที่เหมาะสมกับความรวดเร็วที่จำเลยผู้บริสุทธิ์จะต้องได้รับการเยียวยา เพียงแต่ต้องมีการแจ้งสิทธิให้จำเลยผู้บริสุทธิ์ทราบถึงสิทธิในการร้องขอค่าทดแทน และหากมีเหตุจำเป็นอื่นใดทำให้ไม่สามารถยื่นคำขอได้ทัน ควรมีข้อยกเว้นเป็นช่องทางให้จำเลยผู้บริสุทธิ์ยังคงใช้สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ได้

การตีความเรื่องอายุความตามมาตราดังกล่าวแท้จริงแล้วไม่ควรที่จะตีความเคร่งครัดในทุกกรณี ความไม่ขัดแย้งกับกฎหมายที่มีเจตนารมณ์ในการเยียวยาผู้ที่ได้รับความเสียหายจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ก็เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ประชาชนเสียความศรัทธากับการถูกปฏิเสธการร้องขอ และยังเป็นขัดกับปณิญาสาครว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 7 ที่วางมาตรการเป็นหลักในการคุ้มครองสิทธิของบุคคลให้มีความเสมอกันตามกฎหมาย และมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติอันเป็นการล่วงละเมิดปณิญา

หากเทียบเคียงคำพิพากษาฎีกาที่ 3266/2548 ซึ่งศาลฎีกาได้มีการตีความเกี่ยวกับการใช้สิทธิภายในหนึ่งปี โดยให้เหตุผลว่ามีเหตุ 1 ปี เป็นเพียงการเร่งรัดเท่านั้น ไม่ใช่ตีความตามตัวอักษร หากมีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็น ไม่ควรจะจำกัดระยะเวลาเพียง 1 ปี ดังนั้นในมุมมองของสิทธิมนุษยชน กำหนดระยะเวลาในการใช้สิทธิ 1 ปี ไม่ใช่เรื่องอายุความ อย่างไรก็ตามก็มีใช้ให้สิทธิตลอดไป ยังคงควรอยู่ในอายุความ 10 ปี

ปัญหาการตีความเงื่อนไขของกฎหมายที่ทำให้จำเลยไม่สามารถเข้าถึงการเยียวยาได้ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มาตรา 20 บัญญัติเงื่อนไขจำเลยที่จะใช้สิทธิ ต้องเข้าองค์ประกอบทั้ง 3 ประการคือ 1. ตกเป็นจำเลยในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ 2. ถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดี และ 3. ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดและมีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดี หรือปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดในการคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด

ปัญหาหลักจากเงื่อนไขของกฎหมายคือมาตรา 20 ใน (3) ที่ต้องปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดและมีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดี หรือปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดในการคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด เนื่องจากคดีที่ศาลพิพากษายกฟ้องด้วยเหตุยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย ไม่เข้าเงื่อนไขตามมาตรา 20 (3) ทำให้คณะกรรมการมีคำสั่งปฏิเสธจำเลยที่ศาลพิพากษายกฟ้องด้วยเหตุดังกล่าว คดีจำนวนมากที่ศาลพิพากษายกฟ้องจำเลยอันเนื่องจากการยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย มีหลายสาเหตุ จึงเป็นการยากที่จำเลยจะสามารถมีหลักฐานพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง หรือเรียกได้ว่าแทบจะไม่มีจำเลยรายใดที่จะพบหลักฐานชัดเจนแจ้งตั้ง เช่น คดีนางสาวเชอรีแอน ดัน แคน ที่พบหลักฐานว่าจำเลยที่ถูกดำเนินคดีอาญา ไม่ใช่จำเลยที่แท้จริง แต่การพิจารณาในชั้นสืบหาพยานศาลเห็นว่าน้ำหนักพยานยังไม่พอที่จะพิสูจน์ความบริสุทธิ์ เมื่อยังไม่เป็นที่เชื่อได้ว่าจำเลยกระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยเป็นความผิด ศาลย่อมจะพิพากษายกฟ้องโดยยกประโยชน์แห่งความสงสัยแก่จำเลยอันจะทำให้จำเลยผู้บริสุทธิ์กลับไม่สามารถใช้สิทธิได้เนื่องจากเงื่อนไขของกฎหมายตามมาตรา 20(3)

เปรียบเทียบกับกฎหมายเยอรมัน มาตรา 1 ที่ค่อนข้างเปิดกว้างกว่ากฎหมายไทยเพราะนอกจากจะให้สิทธิแก่จำเลยในคดีอาญาแล้ว และผู้ถูกศาลพิพากษาในคดีอาญา ยังรวมถึงผู้ต้องหาหรือบุคคลที่ถูกใช้มาตรการลงโทษทางอาญาตามมาตรา 2 เพราะบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มีสิทธิได้รับค่าทดแทน โดยไม่มีการบัญญัติว่า “จำเลยไม่ใช่ผู้กระทำความผิดจริงหรือไม่” การพิจารณาค่าทดแทนจึงไม่มีข้อเท็จจริงดังกล่าวเป็นสาระในการ

พิจารณาค่าทดแทน เพียงแต่บุคคล หรือจำเลยที่ได้รับความเสียหายจากการบังคับโทษตามคำพิพากษา หรือคำสั่งอื่นใดของศาลแล้ว มีสิทธิร้องขอค่าทดแทนจากรัฐได้ เพียงปรากฏว่าคำพิพากษา หรือคำสั่งนั้นในลักษณะอื่นใดที่เกิดขึ้นภายหลัง เป็นคุณแก่จำเลยมากกว่าคำพิพากษา หรือคำสั่งเดิม ก็มีสิทธิได้รับค่าทดแทนจากรัฐ เว้นแต่จะมีพฤติการณ์อันเป็นเหตุที่ทำให้รัฐปฏิเสธการจ่ายค่าทดแทน²

ดังนั้น หลักกฎหมายค่าทดแทนของเยอรมัน จึงกำหนดในเชิงกว้างกว่ากฎหมายไทยในการคุ้มครองสิทธิของจำเลย หรือบุคคลที่ถูกดำเนินคดีอาญา รวมไปถึงผู้ต้องหา และยังไม่ปิดกั้นจำเลยที่จะใช้สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนโดยไม่มีเงื่อนไข “จำเลยไม่ใช่ผู้กระทำความผิดจริงหรือไม่” การพิจารณาค่าทดแทนจึงไม่มีข้อเท็จจริงดังกล่าวเป็นสาระในการพิจารณาค่าทดแทน ทำให้จำเลยหรือบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการดำเนินคดี หรือบังคับโทษอื่นๆ เข้าถึงการบรรเทาความเดือดร้อน อันเป็นการสอดคล้องกับหลักปฏิญญาสากล มากกว่ากฎหมายไทย

เมื่อพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เกิดขึ้นเพื่อรับรองสิทธิตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาตรา 40 จะบัญญัติว่า “ก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด ในคดีอาญาว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิดจะปฏิบัติต่อผู้ต้องหา หรือจำเลยเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้” แต่ในทางปฏิบัติการถูกคุมขังระหว่างพิจารณา โดยเฉพาะคดีที่มีโทษอุกฉกรรจ์ย่อมไม่อาจหลีกเลี่ยงการต้องถูกคุมขังระหว่างการดำเนินคดี แต่รัฐต้องให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม ทั้งผู้ต้องหา หรือจำเลยในคดีอาญาต้องได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองและช่วยเหลือที่จำเป็นเหมาะสมจากรัฐ เช่น การได้รับการประกันตัว การปล่อยชั่วคราว เป็นต้น การที่จำเลยผู้บริสุทธิ์ต้องถูกดำเนินคดีอาญาโดยกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด ต้องได้รับความเสียหายทั้งที่เกิดจากการถูกจำกัดเสรีภาพด้วยการกักขัง จำคุก มีค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการต่อสู้คดี ค่ารักษาพยาบาล และความเสียหายในด้านการสูญเสียรายได้จากการประกอบอาชีพ เจตนาในการเยียวยาโดยรัฐ เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนเสียหาย และเรียกความศรัทธาในกระบวนการยุติธรรมกลับคืนมา จึงควรที่จะได้รับการแก้ไขบทบัญญัติแห่งกฎหมายมาตรา 20(3) ไม่ให้จำกัดสิทธิของจำเลยจนกระทั่งจำเลยไม่สามารถเข้าถึงการเยียวยาค่าเสียหายได้เลย

² “โครงการศึกษาแนวทางการจ่ายค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาโดยรัฐอันเกิดจากความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 กรณีศึกษาขององค์กรศาลเป็นผู้พิจารณาสั่งจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา” (น.52). เล่มเดิม.

ผู้ศึกษาเห็นว่าควรทำการแก้ไขเงื่อนไขตามมาตรา 20 (3) ใหม่ เพื่อให้การร้องขอค่าทดแทนไม่มีเงื่อนไขที่ทำให้จำเลยผู้บริสุทธิ์ ในกลุ่มที่ศาลไม่ได้พิพากษาชัดเจนในคำพิพากษา ยกฟ้องว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ หรือการกระทำไม่เป็นความผิดตามกฎหมาย ให้มีสิทธิที่จะร้องขอรับค่าทดแทนได้

4.2 ปัญหาการอันเกิดจากคณะกรรมการทำหน้าที่พิจารณาค่าทดแทน

ปัญหาในข้อนี้เป็นผลต่อเนื่องมาจากปัญหาภาคีความในเงื่อนไขมาตรา 20(3) เนื่องจากคณะกรรมการผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งขึ้นตามมาตรา 7 โดยมีผู้แทนจากกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ซึ่งกฎหมายกำหนดไว้ 16 คน เพื่อทำหน้าที่ในการใช้ดุลพินิจพิจารณาสีทธิของผู้เสียหายและจำเลย หากพิจารณาจากกระบวนการพิจารณาของคณะกรรมการที่มีขั้นตอนในการพิจารณา 7 ขั้นตอนใช้ระยะเวลาประมาณ 108 วัน จะเห็นได้ว่า การกลั่นกรองจากหน่วยงานเช่นสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาต่างๆ และการทำความเข้าใจทางกฎหมายที่เสนอตามลำดับขั้นตอน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องก็พิจารณาให้ความเห็นตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด เมื่อไม่ปรากฏคำพิพากษาว่าจำเลยถูกพิพากษาให้ยกฟ้องเพราะมีหลักฐานปรากฏว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ ก็จะไม่ได้รับค่าทดแทนเนื่องจากไม่เข้าเงื่อนไขทางกฎหมาย อันเป็นการตัดสิทธิตั้งแต่ต้น เมื่อเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบสำนวนมีความเห็นทางกฎหมายนำเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นมาโดยให้ความเห็นว่าไม่สมควรได้รับค่าทดแทน เพราะไม่ต้องด้วยเงื่อนไขทางกฎหมาย คณะกรรมการก็มักจะเห็นด้วยกับการกลั่นกรองคดีตามกระบวนการงาน ซึ่งแต่ละหน่วยงานไม่สามารถที่จะพิจารณาความบริสุทธิ์ได้อย่างแท้จริง เพราะข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในกระบวนการชั้นศาล แม้เจ้าหน้าที่จะมีสิทธิร้องขอสำนวนจากศาลมาประกอบการพิจารณาได้ก็ตาม แต่การพิจารณาว่าคุณสมบัติของจำเลยไม่ต้องด้วยเงื่อนไขของกฎหมายย่อมทำให้การปฏิบัติงานผ่านไปรวดเร็วกว่า แต่ส่งผลเสียแก่จำเลย การพิจารณาว่าจำเลยที่ยื่นคำขอรับค่าทดแทนแต่ละรายนั้น มีความสมควรที่จะได้รับการเยียวยาจากทางรัฐ จากการคำพิพากษาของศาลให้เหตุในการยกฟ้องเพราะยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย การไม่ลงลึกในเนื้อหาของคดีทำให้จำเลยที่มีความบริสุทธิ์ไม่ได้รับความเป็นธรรมในการพิจารณาจ่ายค่าทดแทน เพราะการจะได้รับค่าทดแทนหรือไม่นอกจากจะต้องเข้าองค์ประกอบหรือเงื่อนไขทางกฎหมายแล้วย่อมเกิดจากผลของคำวินิจฉัยของการกระทำของจำเลย เป็นสาระสำคัญในการพิจารณา

จากสถิติคดีที่จำเลยร้องขอรับค่าทดแทน นับแต่ปีงบประมาณ 2545 จนถึงปีงบประมาณ 2558 เดือนเมษายนมีจำนวนคดีที่จำเลยยื่นคำขอรับค่าทดแทนทั้งสิ้น 8,718 ราย แต่คณะกรรมการมีคำสั่งให้จ่ายเพียง 2,098 ราย ปฏิเสธการจ่ายถึง 5,701 ราย และคดีที่ขึ้นสู่ศาลแล้วมีการกลับคำ

พิพากษาในการจ่ายค่าทดแทนเพียง 4 ราย ยืนตามคำสั่งคณะกรรมการไม่จ่ายจำนวน 171 ราย เห็นได้ว่าจำเลยถูกปฏิบัติราชการจ่ายเป็นส่วนใหญ่

องค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาการจ่ายค่าทดแทนจึงเป็นคุณแก่จำเลยที่จะให้ความเป็นธรรมแก่จำเลย เปรียบเทียบกับกฎหมายญี่ปุ่นในการพิจารณาจ่ายค่าทดแทน ผู้ร้องขอค่าทดแทนต้องยื่นคำร้องต่อศาล โดยศาลจะเป็นผู้พิจารณากำหนดค่าทดแทน โดยพิจารณาประกอบกับความเห็นของพนักงานอัยการซึ่งพนักงานอัยการจะเป็นผู้รวบรวมพยานหลักฐานที่ไม่ปรากฏในสำนวนมาเพิ่มเติมและยื่นต่อศาล ศาลจะพิจารณาความเห็นของพนักงานอัยการ หากศาลมีความเห็นต่างกับความเห็นของพนักงานอัยการได้ และดุลพินิจในการสั่งจ่ายยังคงอยู่ที่ศาล³

หากเปรียบเทียบกับกฎหมายเยอรมัน ที่ให้ศาลเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณา สิทธิที่ได้รับค่าทดแทนของจำเลยในคดีอาญา โดยศาลที่มีคำพิพากษาและสามารถหยิบยกการจ่ายค่าทดแทนขึ้นพิจารณาได้เอง แม้ไม่มีคำร้องขอจากจำเลยผู้บริสุทธิ์ ศาลจะเป็นผู้ทำหน้าที่พิจารณาและตัดสินใจเกี่ยวกับการจ่ายค่าทดแทน มีเงื่อนไขว่ากระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับหน้าที่ในการจ่ายค่าทดแทนจะมีขึ้นก็ต่อเมื่อการพิจารณาพิพากษาคดีที่ก่อให้เกิดความเสียหายนั้น เสร็จสิ้นลงแล้ว และไม่ใช้การยุติคดีหรือเพิกถอนการพิจารณาไว้เป็นการชั่วคราวเท่านั้น ในการทดแทนความเสียหายจากคำพิพากษาหรือคำสั่งซึ่งยุติกระบวนการพิจารณาแล้ว ซึ่งศาลจะทำคำตัดสินออกมาเป็นส่วนหนึ่งของคำพิพากษาคดีนั้น (Bestandteil der Hauptentscheidung) หรือในรูปของคำตัดสิน (Beschluss)⁴

กฎหมายฝรั่งเศส องค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาและออกคำวินิจฉัยการชดใช้ค่าทดแทนคือศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าคดีไม่มีมูล หรือศาลมีคำสั่งยกฟ้อง หรือมีการวินิจฉัยว่าไม่มีโทษอยู่ในเขตอำนาจศาล จะไม่ใช่ศาลที่ทำหน้าที่ตัดสินในครั้งแรก โดยผู้ร้องขอต้องยื่นคำร้องต่อศาลภายในหกเดือนนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าคดีไม่มีมูล หรือยกฟ้องหรือวินิจฉัยว่าไม่มีโทษ⁵

³ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. (2555). “รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาแนวทางการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา โดยรัฐอันเกิดจากความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา : กรณีศึกษาองค์กรศาลเป็นผู้พิจารณาสั่งจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา”

⁴ แหล่งเดิม

⁵ การคุ้มครองสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา (น. 47-50). เล่มเดิม.

จะเห็นว่ากฎหมายญี่ปุ่น กฎหมายเยอรมัน และกฎหมายฝรั่งเศส กำหนดให้ศาลเป็นผู้ทำหน้าที่ในการพิจารณาการจ่ายค่าทดแทนให้แก่จำเลย เพราะการพิจารณาคดีของศาลย่อมจะทำให้ศาลมองเห็นความจริงหรือเท็จในตัวจำเลย ศาลเป็นผู้พิจารณาคดีมาตั้งแต่เริ่มต้น มีการชั่งน้ำหนักพยาน เข้าใจประเด็นการต่อสู้ของจำเลย ศาลจึงเป็นผู้ทราบถึงแก่นแท้ในความจริงของคดี ดังนั้นศาลที่ทำการพิจารณาคดีและมีคำพิพากษาจึงควรเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาว่าจำเลยสมควรที่จะได้รับการเยียวยาจากรัฐหรือไม่ โดยกำหนดเงื่อนไขว่าจะต้องเป็นว่าคดีไม่มีมูล หรือศาลมีคำสั่งยกฟ้อง หรือมีการวินิจฉัยว่าไม่มีโทษ

หากจะเปรียบเทียบขององค์กรที่มีความเหมาะสมต่อการพิจารณาค่าทดแทนแก่จำเลยในคดีอาญาระหว่างคณะกรรมการกับศาลแล้ว ผู้เขียนพิจารณาข้อดีและข้อเสียของแต่ละองค์กรดังนี้

คณะกรรมการเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาค่าทดแทน

ข้อดีของการพิจารณาการจ่ายค่าทดแทนโดยคณะกรรมการ

1. จำเลยไม่รู้สึกยุ่งยาก เพราะสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา จะสร้างความเข้าใจและไม่ปฏิเสธการยื่นคำขอของจำเลยทุกราย และไม่มีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ

2. จำเลยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพไม่มีค่าใช้จ่าย หากต้องไปยื่นเรื่องต่อศาล จำเลยต้องเสียค่าธรรมเนียมศาล และมีความยุ่งยากในกระบวนการ อาจต้องใช้ทนายความในการทำคำร้องตามแบบพิมพ์ศาล ต้องเสียค่าใช้จ่ายหลายอย่าง และจำเลยไม่ต้องการขึ้นศาลอีก

3. คณะกรรมการที่ทำการพิจารณาถูกแต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิ ของหน่วยงานต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรม เพื่อทำการพิจารณาการจ่ายค่าทดแทน โดยเฉพาะย่อมมีความรู้ความสามารถพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่

ข้อเสียของการพิจารณาการจ่ายค่าทดแทน โดยคณะกรรมการ

1. การดำเนินการพิจารณาสีทธิแก่จำเลย ล่าช้า เนื่องจากจำนวนคดีที่มีปริมาณมาก และคณะกรรมการต้องพิจารณาทั้งคำตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ไม่ได้ทำการแบ่งแยกองค์คณะในการพิจารณาคดีของผู้เสียหายกับคดีของจำเลย ทำให้คณะกรรมการต้องพิจารณาคดีจำนวนมาก และมีการประชุมเพื่อทำหน้าที่พิจารณาคำตอบแทนและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ตามพระราชบัญญัติคำตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เดือนละหนึ่งครั้ง และคณะกรรมการต้องเข้าประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของ 16 คน คือแปดคน ซึ่งต้องพิจารณาคำขอจากทั่วประเทศ การประชุมเดือนละหนึ่งครั้ง จึงไม่เพียงพอต่อปริมาณคดี

2. เมื่อมีปริมาณคดีต้องพิจารณามากและไม่มีกระบวนการแบ่งแยกคำขอระหว่างผู้เสียหายและจำเลยผู้บริสุทธิ์ การทำหน้าที่ของคณะกรรมการ เพื่อให้ทันต่อปริมาณคดีที่รอคิวอยู่มาก จึงต้องพิจารณาด้วยความรวดเร็ว ทำให้ขาดความละเอียดรอบคอบ ต่อการพิจารณาข้อเท็จจริงของจำเลยแต่ละคดี เป็นทางให้คณะกรรมการพิจารณาการเยียวยาจำเลยจากเงื่อนไขของกฎหมายประกอบคำพิพากษาและความเห็นของหน่วยงานที่น่าเสนอขึ้นมาเป็นหลัก เป็นผลให้จำเลยส่วนใหญ่ไม่ได้รับการเยียวยา เสมือนเป็นการเลี่ยงการเยียวยาจำเลยผู้บริสุทธิ์ โดยมีคณะกรรมการเป็นเครื่องมือ

3. คณะกรรมการไม่ใช่ผู้พิจารณาคดีมาตั้งแต่เริ่มแรก การรับทราบข้อเท็จจริงมีเพียงการอ่านจากสำนวนคดีเท่านั้น กรรมการจะไม่ทราบถึงข้อเท็จจริงที่ปรากฏในชั้นพิจารณาทั้งหมด เมื่อมีคำสั่งแล้วผู้ร้องขอไม่พอใจคำสั่งของคณะกรรมการให้โอกาสที่จะอุทธรณ์ได้ใน 30 วัน หากศาลอุทธรณ์พิพากษายืนตามคำสั่งคณะกรรมการ เพราะศาลอุทธรณ์พิจารณาตามเงื่อนไขที่กฎหมายบัญญัติเช่นกัน เท่ากับเป็นการยืนยันว่าคณะกรรมการพิจารณาถูกต้องแล้ว โดยไม่มีกระบวนการล่องไปถึงจำเลยนั้นมีความบริสุทธิ์ในระดับใด และสมควรที่จะได้รับการเยียวยาจริงหรือไม่

กรณีศาลเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาค่าทดแทน

องค์กรศาล ถ้าเป็นผู้ทำหน้าที่พิจารณาว่าผู้ขอใช้สิทธิขอรับค่าทดแทน ศาลเป็นองค์กรอิสระ ไม่ขึ้นกับฝ่ายบริหาร หรือฝ่ายนิติบัญญัติ การพิจารณาคดีจึงเป็นอิสระ เป็นกลาง หากพิจารณาข้อดีข้อเสียหากศาลเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาค่าทดแทนได้ดังนี้

ข้อดีที่ศาลเป็นองค์กรในการพิจารณาค่าขอใช้สิทธิรับค่าทดแทน

1. ศาลเป็นองค์กรที่มีความน่าเชื่อถือ มีความเป็นธรรม และเป็นที่ยอมรับของสังคม การพิจารณาค่าขอโดยศาล ย่อมเป็นที่เคารพของประชาชน ด้วยความละเอียดรอบคอบจากการพิจารณาคดีนั้นๆ

2. ศาลเป็นผู้รับทราบข้อเท็จจริงในคดีมาตั้งแต่ต้น เป็นผู้พิจารณาซึ่งนำนักพยานว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ กระบวนการสืบพยานในชั้นศาล ศาลเป็นผู้รับรู้ข้อเท็จจริงโดยตรง ที่จะวินิจฉัยว่าจำเลยมีความบริสุทธิ์อันสมควรได้รับค่าทดแทนหรือไม่

3. ศาลเป็นผู้พิจารณาสีพยานในการได้รับค่าทดแทน ย่อมลดขั้นตอนในการสืบพยานหลักฐานเพิ่มเติม หรือไม่ต้องใช้เวลาในการศึกษาคดีใหม่

4. มีความรวดเร็วในการวินิจฉัย ด้วยเหตุที่ศาลรับทราบข้อเท็จจริงอยู่แล้ว และเอกสารหลักฐานต่างๆ อยู่ในสำนวนคดีที่ศาลทำการพิจารณา จึงไม่ต้องเสียเวลาในการรวบรวมข้อเท็จจริง ทำให้การพิจารณาค่าขอค่าทดแทนรวดเร็วขึ้น

ข้อเสียหากศาลเป็นผู้พิจารณาคำขอใช้สิทธิรับค่าทดแทน

1. จำเลยต้องเสียค่าใช้จ่ายหรือค่าธรรมเนียมศาล ทำให้เกิดภาระแก่จำเลยที่จะใช้สิทธิร้องขอค่าทดแทน ทำให้กระบวนการยื่นคำร้องขอค่าทดแทนเป็นการยุ่งยากและสิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย
2. ขาดการถ่วงดุลตรวจสอบการใช้ดุลพินิจของศาล เพราะศาลทำหน้าที่เบ็ดเสร็จตั้งแต่เริ่มต้นพิจารณาคดี จนกระทั่งพิจารณาคดีเสร็จ แล้วยังมีคำวินิจฉัยต่อการตรวจสอบความถูกต้องโดยองค์กรภายนอกจึงไม่เกิดขึ้น
3. เป็นการเพิ่มงานให้แก่ศาล เพราะศาลมีคดีที่ต้องพิจารณาและทำสำนวนสรุปมากอยู่แล้ว หากต้องพิจารณาคำขอเพิ่มย่อมทำให้ศาลต้องรับภาระเพิ่มขึ้น

จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับองค์กรที่มีอำนาจในการพิจารณาค่าทดแทนซึ่งประเทศในกลุ่ม civil law องค์กรที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาค่าทดแทนคือองค์กรศาล เมื่อเปรียบเทียบข้อดีและข้อเสียระหว่างคณะกรรมการกับศาลแล้ว ผู้วิจัยมีความเห็นว่าศาลเป็นองค์กรที่มีความน่าเชื่อถือและสัมพันธ์กับข้อเท็จจริงในคดีมากกว่าคณะกรรมการ หากกรณีที่จำเลยถูกศาลพิพากษายกฟ้อง สมควรให้จำเลยใช้สิทธิในการยื่นคำขอรับค่าทดแทนต่อศาลที่พิพากษาคดีถึงที่สุดมากกว่าคณะกรรมการ จะส่งผลให้จำเลยผู้บริสุทธิ์ได้รับการเยียวยาตามเจตนารมณ์ของกฎหมายตามแนวคิดการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ที่รัฐจะเยียวยาเป็นเงินสงเคราะห์ให้แก่จำเลย

เมื่อพิจารณาไปถึงมูลเหตุที่ต้องมีการเยียวยาเพราะรัฐต้องรับผิดชอบต่อความผิดพลาดที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรม อันเนื่องมาจากการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ดังนั้นสิทธิที่จำเลยได้รับค่าทดแทนในคดีที่ศาลมีคำพิพากษายกฟ้องจึงควรเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่จำเลยจะได้รับการเยียวยาจากรัฐ เปรียบเช่นกฎหมายเยอรมันที่ศาลจะพิจารณาจ่ายค่าทดแทนแม้จะไม่มีคำร้องขอจากจำเลย หากมีการปรับเปลี่ยนให้กระบวนการทางกฎหมายเพื่อให้เป็นรูปธรรมในการให้สิทธิดังกล่าวชัดเจน

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการพิจารณาค่าทดแทนเป็นเรื่องที่ศาลควรตั้งพร้อมกับคำพิพากษายกฟ้อง หรืออนุญาตให้ถอนฟ้อง หากดำเนินการดังนี้จะส่งผลในทางแก้ปัญหาที่ชัดเจนขึ้น คือ

1. กระบวนการทำงานในการพิจารณาไม่ซ้ำซ้อนกับคณะกรรมการ เป็นลดขั้นตอนในการพิจารณาลง
2. จำเลยผู้บริสุทธิ์จะได้รับการพิจารณาที่รวดเร็ว โดยจำเลยไม่ต้องยื่นคำร้องต่อหน่วยงานอื่นเพื่อขอให้พิจารณาสีทธิว่าสมควรได้รับค่าทดแทนอีกหรือไม่ แต่คณะกรรมการจะทำหน้าที่ในการพิจารณาว่าสมควรได้รับเงินค่าทดแทนเป็นจำนวนเท่าไร ทำให้จำเลยผู้บริสุทธิ์ได้รับการเยียวยารวดเร็วขึ้น

3. จำเลยจะทราบสิทธิของตนทันทีที่รับฟังคำพิพากษา ตัดปัญหาเรื่องจำเลยไม่ทราบสิทธิของตนเอง ที่จะต้องยื่นคำร้องขอรับค่าทดแทน

4. ลดปัญหาการใช้สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนเกินกว่าระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้หนึ่งปีเพราะจำเลยจะได้รับแจ้งจากศาลทันทีที่รับฟังคำพิพากษา

ศาลจึงสมควรเป็นผู้พิจารณาสิทธิในการได้รับค่าทดแทนแก่จำเลยผู้บริสุทธิ์ ซึ่งศาลจะทำคำตัดสินออกมาเป็นส่วนหนึ่งของคำพิพากษาคดีนั้น ในการทดแทนความเสียหายจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด

จะเห็นได้ว่าถ้าศาลทำหน้าที่ในการพิจารณาการจ่ายค่าทดแทนแก่จำเลยผู้บริสุทธิ์แล้ว จะทำให้ปัญหาที่กล่าวมาทั้งหมด ทั้งการไม่ทราบสิทธิ การใช้สิทธิเกินกว่าที่อายุความกำหนด หรือการพิจารณาเงื่อนไขแห่งความสมควรได้รับสิทธิค่าทดแทนของจำเลยในคดีอาญา จะไม่เกิดขึ้นหรือลดลงในบางกรณี

พิจารณาต่อไปว่าการใช้สิทธิในชั้นอุทธรณ์ตามมาตรา 25 จะยังคงมีต่อไปหรือไม่ ในเมื่อศาลที่มีคำพิพากษายกฟ้องคดีนั้นเป็นผู้พิจารณาสั่งแล้ว จะมีเหตุสมควรหรือไม่ที่จะต้องมีการให้สิทธิอุทธรณ์คำสั่งต่อศาลอุทธรณ์

ในเรื่องนี้หากเปรียบเทียบกับกฎหมายฝรั่งเศส ที่ให้องค์กรศาลเป็นผู้พิจารณาสิทธิหากจำเลยผู้บริสุทธิ์ไม่พอใจในคำสั่งของประธานศาลอุทธรณ์ยังคงใช้สิทธิอุทธรณ์ ไปยังคณะกรรมการแห่งชาติ (National Commission) ได้ แต่อย่างไรก็ตามสมาชิกของคณะกรรมการแห่งชาติที่ทำหน้าที่พิจารณาอุทธรณ์ของจำเลยผู้บริสุทธิ์ ก็มาจากผู้พิพากษาศาลสูง 3 นาย คือ ประธานศาลสูงหรือตัวแทนทำหน้าที่เป็นประธานของคณะกรรมการ และผู้พิพากษาอีก 2 นายซึ่งอยู่ในระดับหัวหน้าศาลฎีกา และประกอบด้วยผู้พิพากษาศาลอื่นๆ ซึ่งมีการแต่งตั้งเป็นรายปี นอกจากผู้พิพากษา 2 นายนี้แล้ว ให้มีผู้พิพากษาสำรองอีก 3 นาย อีกทั้งการกำหนดให้อัยการทำความเข้าใจต่อคณะกรรมการดังกล่าวเช่นเดียวกับคดีทั่วไป

กฎหมายฝรั่งเศสให้โอกาสที่จะใช้สิทธิอุทธรณ์ต่อไป และการอุทธรณ์นั้นแม้จะอุทธรณ์ไปยังคณะกรรมการแต่ก็เป็นบุคคลากรที่ทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาเท่านั้น จึงไม่แตกต่างกับการอุทธรณ์ไปยังศาล เพียงแต่มีการตั้งขึ้นมาเป็นคณะกรรมการและใช้ชื่อเรียกใหม่ อีกทั้งกฎหมายฝรั่งเศสการพิจารณากำหนดค่าทดแทนไม่จำกัดอยู่เฉพาะความเสียหายทางการเงิน และไม่มีการจำกัดจำนวนเงินเหมือนพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 จึงจำเป็นที่จะต้องรักษาสีทธิในการอุทธรณ์คำสั่งการพิจารณากำหนดค่าทดแทนไว้

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 กำหนดสิทธิในการอุทธรณ์ไว้ในมาตรา 25 ซึ่งให้อุทธรณ์คำสั่งศาลอุทธรณ์ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่รับทราบคำสั่งของคณะกรรมการ การให้สิทธิในการอุทธรณ์ดังกล่าวเป็นช่องทางที่ทำให้จำเลยไม่ถูกปิดกั้นต่อการพิจารณา แต่ถ้าเปลี่ยนองค์กรที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาค่าทดแทนเป็นศาลที่พิพากษาคดียกฟ้อง หรือพิพากษาคดีถึงที่สุดแล้ว จะยังมีความจำเป็นที่จะต้องรักษาสีทธิในการอุทธรณ์เอาไว้หรือไม่ ผู้วิจัยเห็นว่าเมื่อศาลที่รับทราบข้อเท็จจริงในชั้นพิจารณาคดีเป็นผู้พิจารณาสีทธิที่จำเลยควรจะได้รับค่าทดแทนหรือไม่ ย่อมเป็นการใช้ดุลพินิจจากผู้พิพากษาที่ใกล้ชิดกับข้อเท็จจริงในคดีมากที่สุดแล้ว ไม่สมควรให้มีการอุทธรณ์อีกต่อไป ทั้งนี้เพื่อให้ตรงกับเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องการเยียวยาจำเลยผู้บริสุทธิ์ และได้รับผลร้ายจากการดำเนินกระบวนการพิจารณา เมื่อศาลเห็นเห็นว่าจำเลยที่ศาลพิพากษายกฟ้อง ยังไม่ใช่จำเลยผู้บริสุทธิ์อันสมควรที่จะได้รับค่าทดแทนจากรัฐ จึงไม่มีเหตุจำเป็นใดๆ ที่จะให้สิทธิอุทธรณ์คำสั่งการให้สิทธิได้รับค่าทดแทนอีกต่อไป

แต่การอุทธรณ์ตามมาตรา 25 ให้อย่างไว้ แต่เป็นไปเพื่อการอุทธรณ์คำสั่งกำหนดค่าทดแทนของคณะกรรมการ มิใช่ให้อุทธรณ์คำสั่งศาลที่พิจารณาสั่งว่าจำเลยสมควรได้รับสิทธิหรือไม่ เพราะการกำหนดค่าทดแทนของคณะกรรมการเป็นการใช้ดุลพินิจภายใต้กรอบที่กฎหมายกำหนดไว้เพื่อจ่ายค่าทดแทน หากมีความผิดพลาดในการกำหนด หรือจำเลยผู้บริสุทธิ์เห็นว่ายังไม่สมควรแก่ความเสียหายที่ได้รับ ควรเปิดโอกาสให้จำเลยผู้บริสุทธิ์มีช่องทางที่จะเรียกร้องค่าทดแทนให้ถูกต้อง เพื่อเยียวยาความเสียหายได้